

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-448-4-25>

КОНЦЕНТРАЦІЯ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМИ БАНКАМИ РОЗВИТКУ В ПРОЦЕСІ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЗЕЛЕНОГО ПЕРЕХОДУ

Тема інституційної концентрації фінансових інститутів розвитку, їх мандатів, цілей та ефективності інвестування активно досліджується у світовій та вітчизняній економічній науці і є актуальною при розробці програм фінансування післявоєнної відбудови України. При цьому, треба брати до уваги, що процес євроінтеграції України потребує формування і концентрації національних інституцій розвитку задля ефективного співробітництва з аналогічними структурами розвинених країн Євросоюзу. За умови належного управління банки розвитку добре підходять для виявлення ринкових ніш, які не обслуговуються приватними кредиторами або обслуговуються недостатньо, і заповнення інституційних лакун. Розуміння цілей та діяльності банків розвитку є важливим підходом інституційної економіки, пов'язаним з теорією ринкових провалів та їх корекцій за допомогою підсилення інклюзивних інститутів.

Для сприяння стратегічним програмам повоєнного відновлення акад. А.А. Гриценко (2022) пропонує створити державно-публічні безпробуктові інститути розвитку в першу чергу Державно-публічну фінансово-кредитну установу, яка буде «використовуючи бюджетні кошти і рефінансування центрального банку забезпечувати скоординоване фінансування мобілізації матеріальних ресурсів та монетизації базових потреб» [1, с. 27]. Академік В.М. Геєць (2024) запропонував надалі притримуватися парадигми «повоєнне відродження, а не відновлення економіки України» [2], одним із механізмів реалізації якої буде створення в Україні Банку економічного відродження.

Історично ще у 1990–2000-х роках були декілька спроб створення потужного банку реконструкції та розвитку в Україні, але усі вони, як показано нами раніше (2013) [3, с. 39], на жаль, не мали успіху. При плануванні основних напрямків вирішення структурних суперечностей, що накопичилися у державній частині банківської системи України підчас повоєнного відновлення економіки необхідно, в першу чергу, приділити увагу створенню спеціалізованих інституцій розвитку. Кращі практики державного управління банками розвитку важливі для

імплементатії інституційного досвіду промислової політики країн ЄС в частині механізмів підтримки повоєнного відродження економіки з урахуванням дорожньої карти Зеленого переходу.

Державні інститути розвитку, що мають структурно-утримуючу функцію для всієї національної банківської системи і орієнтують її на трансформацію заощаджень в інвестиції, діють практично в усіх європейських країнах. Національні банки розвитку (*National development banks*) – далі *НБР* – спочатку заснування були критично важливими установами для відбудови зруйнованої 2-ю Світовою війною Європи та усунення наявних в подальшому суттєвих циклічних проблем економічного розвитку. Ці банківські установи часто у законодавстві ЄС називають «національними промоційними банками (*National promotional banks*)» [3], але функціонально, як показали німецькі дослідники U. Moslener et al. (2017) вони є «еквівалентом міжнародно визнаного терміну НБР» [4]. Фундаментальне економічне обґрунтування діяльності НБР полягає в їх здатності надавати фінансування у тих сферах, де провали ринку призводять до недостатньої пропозиції кредитування з боку приватних операторів або де приватний ринок капіталів взагалі не буде втручатися.

Як зазначають словенські дослідники G. Nyikos та Z. Kondor (2022), у горизонтальному вимірі гетерогенність НБР в ЄС є високою: відмінності стосуються скоріше способу організації цих банків та реалізації їхніх промоційних завдань [5]. Крім того, концентрація корпоративного управління НБР має визначну роль для реалізації прав власності держави. Наразі, **100% державними є банки та небанківські фінансові інститути розвитку Австрії, Болгарії, Великої Британії, Іспанії, Італії, Литви, Польщі, Словаччини, Словенії, Угорщини, ФРН, Франції, Фінляндії, Чехії, Хорватії, Естонії тощо.**

Державні банки розвитку мають достатній інституційний вплив у нових країнах-членах ЄС, зокрема, болгарський *BDB Bank*) та *NRB Bank* у Чеській республіці. Як показали В. Березовик та Ю. Прозоров (2024) більш традиційною для регіону Центральної та Східної Європи є зв'язка **пари державних банківських інституцій – банків розвитку та експортно-імпорتنних банків або універсальних банків**: у Польщі (банк розвитку *Bank Gospodarstwa Krajowego* та універсальний *PKO Bank Polski*), у Румунії (спеціалізований *Exim Bank* та *SEC Bank* – універсальний банк для кредитування сектору МСБ), у Словаччині (*EXIMBANKA SR* та *Slovak Guarantee and Development Bank*), в Угорщині (*Export-Import Bank* та *MFB Development Bank*) [6]. В Словенії державний *SID Bank* об'єднує обидві функції: Ексімбанку та НБР. В процесі концентрації інститутів розвитку нові країни члени-ЄС з регіону Центральної та Східної Європи (ЦСЕ) орієнтувалися, насамперед, на історичний дуже успішний повоєнний приклад системи банків розвитку

Німеччини, які працюють як на рівні земель, так і на федеральному рівні – *Група KfW*.

Крім традиційних сфер фінансування НБР, таких як фінансування недостатньо забезпечених секторів економіки, банки розвитку також сфокусовані на сучасних цілях, таких як заохочення структурної трансформації Європи до інноваційної економіки та зеленого переходу. У своїй діяльності KfW орієнтується на такі соціально-економічні мегатренди, як «*зміна клімату та довкілля*», «*глобалізація*», «*соціальні зміни*», а також «*цифровізація та інновації*» [7]. З огляду на особливу важливість мегатренду «*Зміна клімату та довкілля*», KfW у рамках своєї системи стратегічного управління з 2020 року ставить за мету підтримувати екологічний коефіцієнт для нових зобов'язань на рівні не менше 38%. У 2023 році екологічний коефіцієнт становив 35% (порівняно з 36% у 2022 році). Екологічний коефіцієнт KfW відображає відсоток кредитних зобов'язань KfW на заходи у сфері захисту клімату (наприклад, відновлювані джерела енергії, енергоефективні проекти, стали мобільність або адаптацію до зміни клімату) та захисту ресурсів і довкілля (наприклад, уникнення відходів, очищення стічних вод, боротьба із забрудненням повітря або захист від шуму) по відношенню до загального обсягу нових кредитних зобов'язань KfW за певний період. Щоб забезпечити постійний прогрес у виконанні зобов'язань щодо сталого розвитку, з 2023 року, Стратегічні цілі KfW включають в себе в якості однієї з ключових цілей входження до трійки найкращих банків розвитку та сприяння у ренкінгах кожного з трьох рейтингових агентств ESG (*ISS, MSCI та Sustainalytics*).

Верховна Рада України у першому читанні прийняла 18.06.2024р. законопроект «Про Національну установу розвитку», поданий групою народних депутатів реєстр. № 11238 [8]. У жовтні 2024 року до 2-го читання підготовлено редакцію членів Комітету ВР України з питань фінансів, податкової та митної політики, який був визначений головним Комітетом для даного законопроекту. На нашу думку, Головним комітетом для законопроекту щодо заснування банку розвитку повинен був стати **Комітет Верховної Ради з питань економічного розвитку**. Неврахування більшості поправок народних депутатів – членів цього Комітету до 2-го читання головним Комітетом [9] підтверджує наявність нового інституційного протиріччя. Комітет з екологічної політики та природокористування взагалі не включений до списку інших Комітетів ВР для розгляду цього надважливого для «озеленення відновлення» законопроекту, натомість включений Комітет з питань молоді і спорту [8].

На шляху України до ЄС інституційні зміни у державній частині банківської системи у воєнний та повоєнний час повинні відбуватися виважено та керовано. Використання європейського, насамперед, німецького досвіду структурної концентрації та трансформації цілей

банків розвитку, а також ефективного і транспарентного державного управління фінансовими інститутами розвитку в процесі Зеленого переходу вважаємо за необхідне враховувати при остаточному доопрацюванні Верховною Радою в цілому інституційно-засадничого для повоєнного сталого зеленого відродження України законопроекту «Про Національну установу розвитку» № 11238.

Список використаних джерел:

1. Гриценко А. А. Економічні суперечності глобалізації і локалізації та їх сучасні прояви. *Економічна теорія*. 2022. № 4. С. 5–29. DOI: <https://doi.org/10.15407/etet2022.04.005>
2. Геєць В. М. (2024) *Key priorities of the Program of post-war revival of the Ukrainian economy/ Keynote speech/ International Forum “Economical renaissance of Ukraine”*, November 20, 2024. URL: <https://sites.google.com/kneu.edu.ua/economic-renaissance-ukraine/program/november-20-2024>
3. Прозоров Ю. В. (2013) Інституційна трансформація цілей функціонування банківських інститутів розвитку в Україні. *Економічна теорія*. 2013. № 1. С. 31–42. URL: <http://jnas.nbuv.gov.ua/article/UJRN-0000353306>
4. EU (2015). Document 52015DC0361. Working together for jobs and growth: *The role of National Promotional Banks (NPBs) in supporting the Investment Plan for Europe* URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52015DC0361>
5. Moslener, Ulf et al. (2017). *National Development Banks as Active Financiers: The Case of KfW*. URL: <https://www.semanticscholar.org/paper/National-Development-Banks-as-Active-Financiers%3A-of-Moslener-Thiemann/64583882614b7ecfe7796bd9c50df3d0a96a62ff>
6. Nyikos, G., & Kondor, Z. (2022). National Development Banks in Europe – A Contribution to Sustainable Finance. *Central European Public Administration Review*, 20(1), pp. 135–165. DOI: <https://doi.org/10.17573/cepar.2022.1.06>
7. Березовик, В., Прозоров, Ю. (2024). Межі концентрації державного банківського капіталу та інститути координації кредитування економіки. *Економіка та суспільство*, 2024 (63). DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-71>
8. KfW. *Financial Report 2023*. URL: https://www.kfw.de/PDF/Download-Center/Finanzpublikationen/PDF-Dokumente-Berichte-etc/3_Finanzberichte/KfW-Financial-Report-2023.pdf
9. Верховна Рада України. *Проект Закону України про Національну установу розвитку*, Реєстр. № 11238 від 07.05.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/44168.19.09.2024>
10. Порівняльна таблиця до проекту Закону України про Національну установу розвитку Реєстр. № 11238 (Друге читання) Дата розгляду в комітеті: 04.10.2024. URL: <https://itd.rada.gov.ua/a05e8ffe-98f2-4299-9faa-90188c42371e>